

Társadalmi és politikai ellenőrzés

Beszélgetés Ádám Antal professzorral

Szocialista és kapitalista országok kutatóinak együttműködésével összehasonlító monográfia készül az államigazgatás politikai-társadalmi, ügyészi, bírósági és igazgatási ellenőrzéséről. A magyarországi politikai-társadalmi ellenőrzés anyagait, elveit és eszközeit Ádám Antal professzor dolgozta fel.

— *Professzor úr, tanulmányában a magyar politikai-társadalmi ellenőrzés megvalósulási formái között először a népképviseleti testületek, az országgyűlés, az Elnöki Tanács, valamint a helyi és területi tanácsok ellenőrző munkáját értékelte. Véleménye szerint időszerű-e az országgyűlés által gyakorolt ellenőrzés tárgykörének a bővítése? Korszerűsíthető-e az országgyűlés ellenőrző tevékenységének az eszközei és formái?*

— Az országgyűlés ellenőrző munkájának a tárgyköre nem szorul bővítésre, hiszen az általa gyakorolandó politikai és alkotmányos ellenőrzés kiterjed az államigazgatás szervezett társadalmi élet egészére. Közlebről az országgyűlés ellenőrző tevékenysége három nagy tárgycsoportra irányul. Elsőként említhetjük a törvények, köztük a középtávú népgazdasági tervről, valamint az állami költségvetésről alkotott törvények, továbbá az országgyűlési határozatok végrehajtásának az ellenőrzését. Ismert, hogy az országgyűlés éventeként értékeli a népgazdasági terv és az előző évi állami költségvetés végrehajtását. A Legfelsőbb Bíróság elnöke és a legfőbb ügyész beszámolója alapján pedig a gazdálkodó szervezetek és az állampolgárok jogait, tevékenységüket szabályozó törvények érvényesülését tekintik át az országgyűlés.

Alkotmányos felügyelet

— Az országgyűlés politikai ellenőrző munkásságához szilárd alapot teremt az a körülmény — folytatta a professzor —, hogy az alkotmány előírásainak megfelelően az újonnan választott országgyűlés megvitatta és megerősítette a kormány programját. A kormány bel- és külpolitikai koncepciója ezáltal az országgyűlés politikai rangjára emelkedik, amelynek követése valamennyi központi, területi és helyi állami szervre kötelező. A Minisztertanács, a miniszterek, az országos hatáskörű szervek vezetői állami titkárok beszámolóit az országgyűlés nemcsak a rájuk vonatkozó törvények végrehajtását kérti számon, hanem azt is, hogy saját hatáskörükben vezetett irányító, szervező, ellenőrző munkájukban hogyan érvényesítették az országgyűlés által megerősített általános és ágazatpolitikai koncepciókat. Ezáltal valószínűleg az említett tisztviselők országgyűlés előtti felelőssége.

— Garanciális jelentősége van annak, hogy az országgyűlés (és az Elnöki Tanács) alkotmányos felügyeletet gyakorol az állami szervek működése felett, megsemmisítheti bármelyik állami szerv alkotmányellenes rendelkezését, és fellelphet alkotmányserető mulasztásaival szemben. A gyakorlati tapasztalatok szerint hazánkban sem kizárt, hogy állami szervek alkotmányserető döntést hoznak, vagy elmulasztják valamely alkotmányos kötelességük teljesítését. Alapvető társadalmi érdekeink és a szocialista alkotmányos élet tisztasága is megkívánja, hogy a legkisebb alkotmányserést sem maradjon feltáratlan, és minden alkotmányellenes tevékenységet vagy mulasztást korrigáljanak.

Egyébként az MSZMP XII. kongresszusa jónak értékelte az országgyűlés irányító és ellenőrző munkásságát, igényelte a tevékenység folytatását. Múltán várhatjuk tehát, hogy a közelmúltban újjáalakított legfelsőbb népképviseleti-államhatalmi testületünk ezután is elmélyülten és eredményesen gyakorolja hátramaradt ellenőrző funkcióit.

Soron kívül

— *Milyen ellenőrzési jogosultságok illetik meg az országgyűlési képviselőket? Ennek-e ellenőrzési jogokkal?*

— A képviselőknek jogszabályban előírt kötelessége, hogy részt vegyenek az alkotmányosság, a törvényesség érvényesülésének, a kormányzati politika megvalósításának az ellenőrzésében. E feladatuk teljesítését szolgáló jogosultságaik rendkívül széleskörűek. Az állami szervek, a gazdálkodó szervezetek és az intézetek vezetői soron kívül kötelesek őket fogadni, és számukra a kért felvilágosítást megadni. A képviselők tervszerű és elmélyült tájékozódó, vizsgáló, ellenőrző munkásságához szervezett keretben nyújtanak a megyei (és fővárosi) képviselői csoportok gondosan előkészített látogatásait, a megye vagy valamely település társadalmi életének, fejlesztésének, ellátottságának tematikus értékelését. A problémákat, gondokat felvető és azok megoldását igénylő parlamenti interpellációk is többnyire a képviselői csoportok által elemzett képviselői tapasztalatokra épülnek.

— A tanácsok ellenőrző jogosultsága pedig abból fakadnak, hogy, mint helyi, illetőleg területi népképviseleti-önkormányzati és államigazgatási szervek, felelősek illetékességi területük fejlesztéséért, a lakosság anyagi, szellemi, egészségügyi szükségleteinek a kielégítéséért, a vállalatok és az intézmények külső működési feltételeinek a biztosításáért. A tanácsok ellenőrzés fő módszere a tanácsülés előtti beszámoltatás, a bizottsági vizsgálat és az értékelés.

— *Az ellenőrzési tevékenységből a tanácsok hogyan vehetik ki a részüket?*

— A tanácsot részt vesz a tanácsülés és a megfelelő tanácsbizottság felmérése, beszámoltatása, értékelése, ellenőrző munkájában. A tanács vagy a végrehajtó bizottság elterjeszthet megvizsgálás végett közérdekű kérdést és javaslatot, a tanács ülésén vagy más alkalommal a végrehajtó bizottságtól, a tisztviselőktől, a szakigazgatótól és egyéb helyi szervek vezetőitől felvilágosítást kérhet a tanács hatáskörbe tartozó ügyekben. Erre a kérdésre a tanács ülésén vagy tizenöt napon belül válaszolni köteles. Választókérelmében a tanácsot figyelemmel kíséri a kommunális ellátottságot, a kereskedelmi, a szolgáltató egységek tevékenységét, a kiszolgálás minőségét. Nem hunyhat szemet a szabálytalanságok, a visszaélések, a pazarlás, az erkölcsötlen megnyilvánulások felett. Jeleznie kell például a kötelezettségeit elhanyagoló, csalárdját bántalmazó, alkoholisták magatartását, hogy az illetékes szervek eljárassanak megfegyelmezés és kiskorú gyermekeknek megóvás érdekében. Számos kell tartania az idős, gondozásra szoruló öregeket, és szorgalmaznia kell a támogatásokat.

— *Miben és hogyan nyilvánul meg a párt, az ifjúsági szervezet, a Hazafias Népfront és a szakszervezetek ellenőrző funkciója? Mennyiben tér el ezektől a népi ellenőrzés?*

— A pártiszervek elvi, politikai, eredményességi szempontból értékelik a társadalmi, a gazdasági és az állami élet különböző területeit, és a nehézségek feloldására ajánlásokat dolgoznak ki az állami és társadalmi szervek számára. Az egyéb társadalmi szervezetek kettős rendeltetést töltenek be hazánkban. Egyrészt sajátos eszközeikkel elősegítik a szocialista társadalmi fejlődést célzó kormányzati törekvések megvalósítását, másrészt képviselik a társadalom különböző rétegeinek és csoportjainak az érdekeit. Széles körű kezdeményezési, közreműködési, ellenőrzési jogosultságaik is e kettős rendeltetéshez kapcsolódnak. A közjogi funkció keretében különösen fontos szerep hárul a Hazafias Népfront testületeire, elsősorban akkor, amikor a választásokkal együttműködve figyelemmel kísérik és értékelik a tanácsot meg és az országgyűlési képviselők küldötti munkásságát. A népi ellenőrzés a népi ellenőrzési bizottságok és a népi ellenőrök társadalmi közreműködésével ugyan, de jogilag szabályozott rendben, a kormányzati szervek irányítása mellett és állami beavatkozási eszközök igénybevételeivel valósul meg.

A nyilvánosság erejével

— *Professzor úr, tanulmányában az ellenőrzés eszközei között taglalja a munkahelyi demokráciát. Kontroll ez valóban?*

— A munkahelyi demokrácia szervei és fórumai sokirányú közreműködési jogok és feladatok ellátására hivatottak. Ezek körében fontos helyet foglal el az ellenőrzés is. Ennek érvényesülését szolgálják például a dolgozók tájékoztatásáról szóló rendelkezések és a dolgozókollektívák, akiknek a joga, hogy a vezetők beszámolója alapján évente értékeljék a vállalat, az intézmény működését, és ezen belül véleményezzék a vezetők irányító, szervező tevékenységét.

— *Érdekes témakör a tömegkommunikációs eszközök ellenőrző szerepe. A sajtó, a rádió és a televízió általános feladatai közül elég talán, ha csak a hiteles és gyors tájékoztatást, a felvilágosítást, a szemléltetést és az állami-társadalmi célkitűzések teljesítésére való mozgósítást említjük. A tömegkommunikációs eszközök ellenőrző szerepének azonban sajátos megnyilvánulási formái vannak. Melyek ezek, és milyen a hatásuk?*

— A hírközlő szervek ellenőrző szerepének a kedvező hatását a széles körű társadal-

mi nyilvánosság, az állampolgárok figyelme, a közvélemény kiigazító, kiegészítő, egyetértő, támogató közreműködése biztosítja. Formái sokszínűek. Egyrészt tájékoztatást adnak a népképviseleti szervek, a társadalmi szervek, a munkahelyi demokrácia, az állami ellenőrző szervek ellenőrzési tapasztalatairól, másrészt pedig az állampolgárok jelzései, publikált kifogásai és panaszai vagy saját kezdeményezésük alapján rendszeres feltáró, problémajelző munkát végeznek. Vizsgálódásaik során rendszerint nem állnak meg a szabálytalanságok, a visszaélések, a pazarlás, a korrupció, a vezetői hatalommal visszaélés felszíni jelenségeinek a bemutatásánál, hanem kutatják a hibák forrásait, az elkövetést megkönnyítő vagy kiváltó okokat is. A sajtóforrások lehetőségeit nyújtják arra, hogy az állampolgárok az ország nyilvánosságát előtérbe hozva tájékozódjanak belső életünk és külső viszonyaink fontos kérdéseiről.

— *A valóság tájékoztatásának és a bírálatra való reagálásnak milyen jogi biztosítékaik vannak?*

— A jogszabályok a bírósági védelmet is lehetővé tevő helyreigazítási eljárás részletes meghatározásával, valamint a sajtóbüntetések megfogalmazásával és szankcionálásával a valósághű tájékoztatás hatékony biztosítékait építették ki. Jogszabály írja azt is elő, hogy a hírközlő szervek által nyilvánosságra hozott javaslatokkal és bírálatokkal érintett állami szerv közvetlen feleltese köteles a javaslatot, illetőleg a bírálatot megvizsgálni, és ha a szerkesztőség a közlemény nyilvánosságára hozatalát számított öt nap alatt a szöveg egységes megküldésével választ kér, a közlemény kézhezvételétől számított harminc nap alatt köteles a választ a szerkesztőségnek megküldeni.

— *Beszélgetésünk során nem esett szó az állampolgárok ellenőrzési jogairól. Nyilvánvaló, hogy ezeket is feldolgozta a tanulmányban. Melyek a legjelentősebbek?*

— Az állampolgárok ellenőrzési tevékenységét nagyrészt a közvetlen demokrácia intézményeiben valósul meg. Alkotmányos alapot biztosítanak ehhez azok az állampolgári jogok, amelyeket közérdekű bejelentésnek, javaslatnak és panaszoknak nevezünk, s amelyeknek érvényesítését az országgyűlés 1977-ben törvényben szabályozta. Az állampolgári ellenőrzési formák bemutatása külön beszélgetést igényelne. Ehelyett azt emelem ki, hogy a politikai-társadalmi ellenőrzés valamennyi megnyilvánulása az állampolgárok közvetlen és társadalmi közreműködésével érvényesül.

— *Végül a témakör lezárásaként még egy kérdés: ellenőrzünk, de hogyan?*

— Általános érvényű szabály aligha fogalmazható meg. Az ellenőrzés módszereinek igazodniuk kell az ellenőrzést végzők és az ellenőrzöttek jogi helyzetéhez, az ellenőrzés céljához, jellegéhez és tárgyához. Irányulhat a munka elvi, politikai, erkölcsi tartalmára és összefüggéseire, kiterjedhet a működés gazdaságosságára, ésszerűségére és hatékonyságára, vonatkozhat a jogi normák, esetleg a műszaki előírások megtartására. Néhány általános követelményt mégis rögzíthetünk. Kívánatos, hogy az ellenőrzés rendszeressége, alapossága és következményeinek ismerete serkentő hatást gyakoroljon a végrehajtásra, segítse elő az elvek, a szabályok követését, járuljon hozzá a visszaélések, a hanyaságok elkerüléséhez. Ne korlátozódiók csupán a fogvatékosok feltárására, hanem nyíltan támogatást azok megszüntetéséhez is. Segítse elő az alkotó, hasznos kezdeményezések elismerését és terjesztését. Kísérje figyelemmel a feltárt hibák felszámolását. Szükség esetén jóváhagyja a mulasztók, a visszaélők felelősségére vonatkozóan. Az ellenőrzés legyen tervszerű és az egyéb ellenőrzésekkel összehangolt. Mindemellett fontos követelmény, hogy az ellenőrzés ne lője át a szükséges mértéket, ne károsítsa feleslegesen az ellenőrzöttek energiáit, ne zavarja munkájukat, ne vonja el őket feladataik gyakorlásától.

Korompay János

A Teknyőkaparó

A népi próféták utolsó mohikánja

GYERMEKKOROMBAN hallottam róla először Csongrádon, legtöbbször e komor jóslatát idézték: „ezer betelik, ezer nem”, vagyis az ezredfordulón lenne vége a Világnak. Akik ezt idézték, mitsem tudtak róla, hogy i. u. 1000-ben is minden keresztény a végítéletre készült. A jóslatok tehát — új formát öltve — időközönként vissza-visszatérnek, foglalkoztatják a közleletet.

Polner Zoltán csak nemrég tette közzé értékes imádságát és rálátás-gyűjteményét, *Föld szülte fáját...* címmel. Szerencsés kézzel máris új témához nyúlt: nem kis alapos-sággal járt utána egy eltűnt népi jóslatnak. A *Teknyőkaparó* nyomába szegődve Csongrád megye 21 helységében 151 olyan idős férfit és nőt talált, akik még valamelyest emlékeztek a jóvendőlekre. Maga a jó azonban, a Teknyőkaparó, voltaképpen homályba vész: egyesek szerint teknőkesztő, mások szerint béres volt, de olyan közli is akadt, aki egyenesen a Földre szállott Jézusnak vélte. Szinte törvénytiszter, hogy már azt sem tudják, mikor élt és hol született, inkább néhány szokatlan vonására emlékeznek: nem borotválkozott, reggelit nem evett, a felkelő Naphoz imádkozott térden állva; ha netán evés közben ráköszöntek, azonnal eltűnt, egyébként békésen falatozott tovább. Az ismert mesei formula — *hipp-hopp, ott legyek, ahol akarok!* — alapján egyszerű béresként előre repült a székérmek a nagykaput kinyitni; máskor *vöröshagymát* (Makó környékén élt), kalácsot és egyebet is vitt a részeseknek, mindezt messze földre szerezte be, miközben ő maga állítólag a szegedi polgármesterrel ebédel. Váraskönyvcs is volt, mint a garabonciás diákoknak, belőle vihart tudott támasztani, de csak a rosszakat büntette. Mesélik, hogy egyik határjárása után, sertesvész ütött ki, de a népek „megjavulván”, a következő évben még a legszegényebbek órájában is dísznő rögögt.

Nemcsak boszorkányos és garabonciás képességeiben hittek, hanem *sámánisztika* sorsában is: például állatalak formájában vívott az esőért, illetve hártotta el saját népe feje felől a vihart. Ez nem mindig sikerült, ilyenkor az emberek segítségét kérte, hogy ellenfelét legyőzhesse. Egyébként ő is foggal és körrömmel született, mint a magyar táltosok (sámánok), és nem kellett neki lábbeli. Helyesen állapítja meg Polner Zoltán: „Emléke... nem enyészett el, inkább gazdago-

dott az ősi táltos- és garabonciás képzetekkel.”

A Teknyőkaparó boszorkányos táltos és garabonciás vonásai ellenére elsősorban jó maradt, sohasem gyógyított, hanem mindig jóvendőt.

A JÓSLATOK mindennapi elemekből és biblikus emlékekből táplálkoznak. A nép — állapítja meg Polner Zoltán — általa fogalmazta meg erkölcsi ítéletét, szociális vágyait, békeszeretét és egyben aggodalmát is saját jövőjéről. A jóslatok olykorban keletkeztek és terjedtek el a széjhagyományokban, amikor a hagyományos paraszti életforma már felbomlóban volt; új és új ipari találmányok gyorsították meg az élet átalakulását, eközben megváltozott a közérköcs és a közgondolkodás is. E rohamos változásokat a kételkedők és a féltékenyek, továbbá a maradiak is a Világ végére utaló jóslatokkal kísérték, ezek pedig összefonódtak a két világháború pusztításainak emléképeivel. Így a jóslatokban régi és hagyományos motívumok mellett egészen újak szerepelnek.

A makói Teknyőkaparó — úgy mond — megjósolta a „löcsetlen kocskát”, vagyis a kerékpárt, gépkocsit és a vonatot; a házak átépülését, majd a keménytelen tüstént-járást és még sok egyebet. Így a „jóslatok eljönnek a maig, unokáink unokái ellátanak a Világ minden részére, és oda is tudnak beszélni” — állapítja meg a tv-ről és a telefonról. Helyesítség igazolja azt a jóslatot is, mely a vilámosításra és hírközlésre vonatkozik: „össze lösz úgy fűzve az egész ország dróttal”, mondják a villany- és telefonhálózatra.

KEDVESEN NAIV a következő igazán mai kívánság is, melyet nagyobb hitel kedvéért szintén a Teknyőkaparó szájába adnak: „elgym az az idő, hogy mindenki igazolvány nélkül lemehet a földről, határ sehung nem lesz”. Így „megjósolják” a közös gazdaságokat, a vagyoni különbségek kiegyenlítését, a férfienői öltözék sok hasonlóságát, de a lazuló erkölcsöt és a gyermekek hiányát is. A jóslatok különösen apokaliptikusak a háború borzalmainak ecsetelésében.

„Mintha népmesét hallottam volna” — jegyzi meg szövegeiről Polner Zoltán, aki értékes *művelődéstörténeti dokumentumkötetként* adott a kezünkbe, a szegedi *Somogyi-könyvtár* gondozásában megjelenő *Csongrád megyei könyvtári füzetek* sorozat legújabb műveként.

Katona Imre

ÚJ UTAKON AZ IBUSZ-SZAL

Romániai társasutazások:

Sinaia—Isztambul, vagy Isztambul—Sinaia

Utazással együtt 6 nap, októbertől decemberig. Utazás repülőgéppel és autóbusszal. Félpanziós ellátás. Részvételi díj: 5500 Ft

Sítúra Sinaian sziklatással

Utazással együtt 9 nap, decemberben. Utazás vonattal. Félpanziós ellátás. Részvételi díj: 3400—3700 Ft

Szilveszter Sinaian

Utazással együtt 6 nap, indulás december 29-én. Utazás vonattal és autóbusszal. Félpanziós ellátás. Részvételi díj: 2700 Ft

Szilveszter Kolozsváron

Utazással együtt 4 nap, indulás december 30-án. Utazás autóbusszal. Félpanziós ellátás. Részvételi díj: 2300 Ft

Részletes felvilágosítás és jelentkezés az IBUSZ-irodáknak

MOST OLCSÓBB!

RIGA KISMOTOR
4400 Ft helyett 3400 Ft

VERHOVINA KISMOTOR
4800 Ft helyett 3600 Ft

KOMÁR KISMOTOR
5100 Ft helyett 3600 Ft

Centrum Aruházak